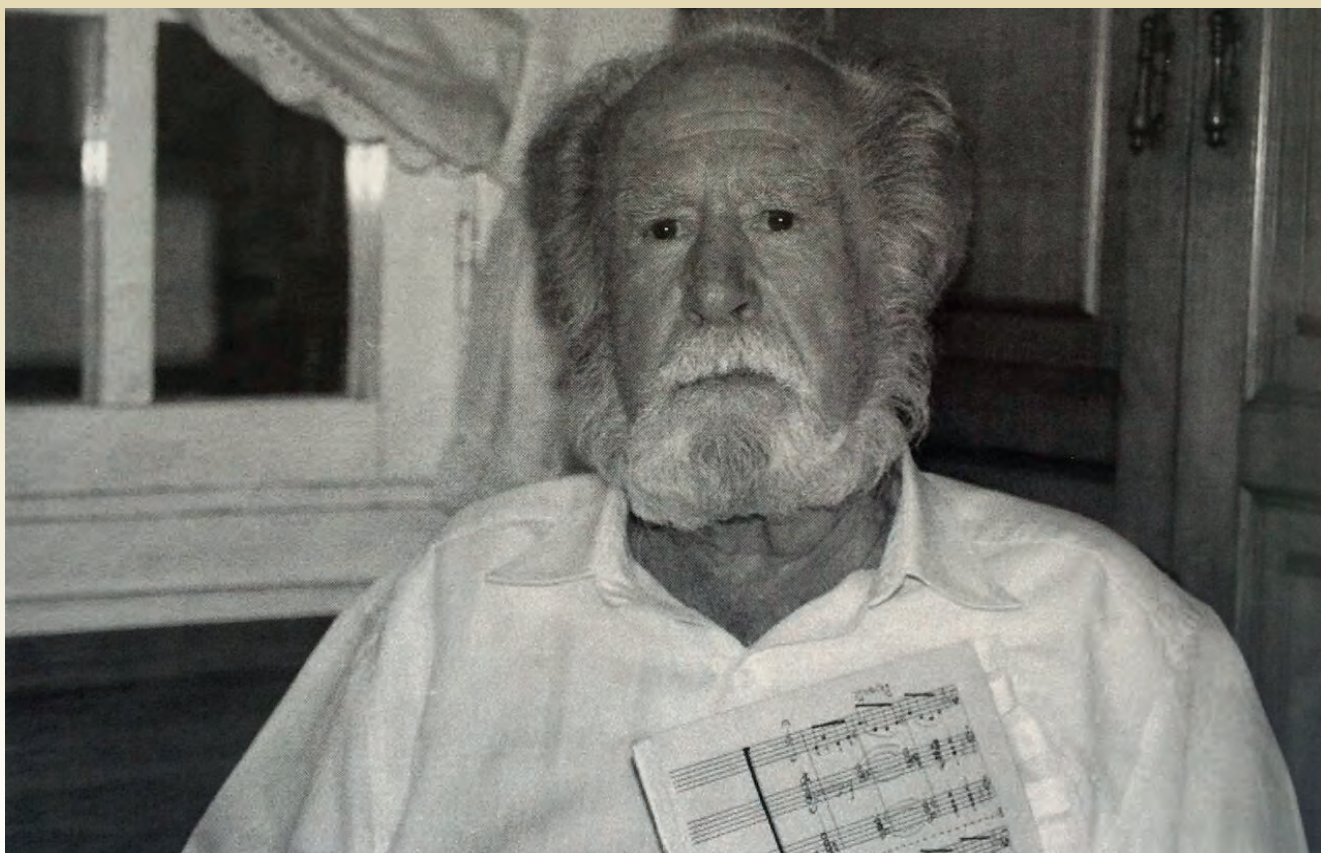

MANUEL YABEN, MENDE OSO BATEN BEGIRADA

Joxan Goikoetxea Maritxalar

Horixe zen, hain zuzen, Manuel Yaben musikari handiak zuen ametsa, 100 urte betetzea. Eta aurten betekozituen, azaroaren 12an, hilabete batzuk lehenago bere bihotz nekatua eta, harekin batera, musikari eta familiari eskainitako bizitza intentsua gelditu izan ez balitzaizkio.

Manuel bera ez-ezik, ingurukoek ere jarriak genituen ilusioak, eta antolatuak ekimenak berarekin ehun urte horiek ospatzeko, izan ere oso gustukoak zituen errekonozimendu agerpenak eta horrelakoak. Azkenekoa San Joan iragarpen kontzertuan, Preludioan, Musika Eskola Publikoko Akordeoi Taldeak egindakoa. ERESBIL Musikaren Euskal Artxibotik ere deitu zuten interesaturik, bera izango baitzen 100 urte horietara iritsiko zen lehen euskal musikari ezaguna; baina tamalez ez zen hala gertatu.

Omenaldi asko jaso zituen bizitzan zehar, horien artean lehenengotarikoa Hernaniko Adopzio Seme izendatu zutenekoa, 1952an. Hortik abiatuko gara Manuel Yaben ospetsuaren ibilbidea kontatzeko.

Hernaniko Udalak Hernaniko Adopzio Seme izendatu zuen, ez baitzen berez Hernanin sortua. Manuel Yaben Agirre Berastegin jaio zen 1915eko azaroaren 12an. Aita, Modesto Yaben, herriko ferratzailea zen, eta haren laguntzaile aritu zen frankotan gaztaroan.

Herriko organo-jole zuen osabarekin hasi zituen musika ikasketak. Oso ahots ederra omen zuen Manuelek, triple ahotsa. Herriko abesbatzan bakarlari izan genuen, eta, Manuelek berak kontatuta, Tolosako Mokoroa famatuak ere aipamen berezia egin omen zuen behin bera entzun zuelarik: "ume honek nirekin etorri beharko luke".

Hasiera haietan solfeoa eta pianoa ikasi zituen. Garai hartan akordeoia edo eskusoinuak sona eta arrakasta zuten herri txikietan, eta soinu-txikia (trikitixa) eta soinu handia ziren nagusi garai hartako erromeria, dantzaldi edo "bilera" izenekin ezagutzen ziren haietan. Euskal Herrian oro har txistuak eta dultzainak izan baziren ordua arte gehien entzundako instrumentuak, akordeoiak hartuko zuen protagonismoa hurrengo hamarkadetan, akordeoiak eta bere inguruan sortu ziren "orkestinak" eta "Jazzbanak" errazago bereganatu baitzituen orduan kanpotik iristen ziren musika berriak, dantzarako sortuak, latinoak, amerikarrak, etab. Yabenek berak hasiera batean akordeoia ez omen zuen oso gustuko, ez omen zuen begi onez begiratzen, baina Gerra Zibila garaian Pepe Yanci famatua entzun omen zuen, eta harritu eta liluratu egin omen zen akordeoiarekin egin zitezkeen gauzekin.

Manuelek bere kasa eman zituen lehenengo urratsak akordeoiarekin, modu autodidakta batean ikasi zuen jotzen. Eskuineko eskua modu natural batez jotzen zuen, pianoa aurretik jotzen zekielako, baina ezkerreko eskua bere kabuz ikertu eta ikasi zuen. Ezkerreko eskua hartu eta botoiz botoi entzun eta asmatu omen zuen nola zen sistema, eskema handi batzuk ere marraztu zituen guztia behar bezala ikasteko. Eta nola ikasi ere! Fama handia zuen Yabenen ezkerreko eskua mugitu eta dantzatzeko estiloak. Bere moldaketa eta partiturak oso estimatuak ziren ezkerreko eskuari ematen zion garrantziagatik, bai euskal doinu eta dantzaren arloan, bai eta beste erritmo eta estiloetan ere. Donostian fabrikatutako Larrinaga bat izan zen bere lehen eskusoinua, 1.600 pezeta kostatu zena. Asko estimatzen zuen familia hura, urte askotan trikitixa eta soinu handi dezente eta on fabrikatu eta konpondu zituzten Donostiako Egian zuten egoitzan.

Ez omen zegoen garai hartan irakasle nabarmenik, zioen Manuelek, eta bakoitzak bere estilo eta trikimailuak erakusten zituen jende aurreko saioetan. Orduan arrakasta handia zuten akordeoi lehiaketa eta txapelketek, eta Manuelek horietan emaitza eta garaipen dezente lortu zituen. Guztien artean sona handiena Espainiako I. Akordeoi Txapelketarekin lortu zuena. 1952ko ekainaren 28an izan zen Bartzelonan. Gero Bartzelonan bertan Munduko Txapelketara ere aurkeztu zen baina ez zuen eraman bere irudiz beharrezko prestakuntza eta instrumentu egokia. Ez da erraza imajinatzen garai hartako

errepertorioa, zailtasuna eta merituak, ez baitzegoen literatura zabal bat akordeoirako espresuki idatzia. Horregatik Manuel bezalako pertsonen moldaketa eta transkripzioek balio handia hartzen zuten. Aurretik pianoa eta organoa ezagutzeak abantaila handia eman zion akordeoilari moduan ikuspegi aberats bat izateko. Espainiako Txapelketa hartan C.M.Von Webber-en "Invitación al Vals" piezaren bere adaptazio bat jo zuen, besteak beste.

Manuel Yabenek Espainiako I. Akordeoi Txapelketa irabazi zuen, Bartzelonan (1952).

Titulu horrek ospe handia eman zion, eta orduantxe izendatu zuen Hernaniko Udalak herriko Adopzio Seme. Garai hartako egunkarietan eta irrati saioetan dezente nabarmendu zuten bere sari arrakastatsu hura. Urte hartako San Joan jaietako esku-programak ere aipamen berezi bat egin zuen Bartzelonan lortutakoagatik. Ordurako Hernanira ziren etorriak bizitzera Manuel Yaben eta Gas-teizen ezagutu zuen bere emaztea Mª Pilar Villaverde Larburu (Berakorte baserriko familiakoa). 1949. urtean iritsi ziren gure herrira. Alaba bat zuten, Marisol, eta geroztik Maite, Mª Cris eta Roberto, gerora ere musikari bilakatuko zena, Hernanin jaio ziren. Hasiera batean Kale Nagusiko Zabala okindegiko etxera etorri baziren ere handik gutxira Nafar kaleko Iriondotarren etxeko azken solairura joan ziren bizitzera. Handik urte batzuetara berriz Kardaberaz kalera (gaurko Andre kalera) aldatu ziren. Bertan musika akademia bat ere sortu zuen 70. hamarkadan, non solfeoa, akordeoia eta pianoa irakatsi baitzituen.

Bere ibilbide musikaren bi irudi.

Baina denboran atzera egin behar dugu berriro, urte askotako saltoa egin baitugu. 26 urte zituen Manuelek bere aitak Larrinaga hura oparitu zioenean. Horrek zera esan nahi du, aurretik urte dezente eman zituela musikaren esparruan pianoa eta organoa joaz. Horixe litzateke arrazoi garrantzitsuena akordeoiarekin hain modu azkar eta distiratsuan eman izana bere lehenengo pausoak. Hasi eta urte betera eman zuen bere lehen kontzertua Radio San Sebastian irratian, aitari eskainitakoa, eta laster egingo zen oso ezaguna inguruko herri askotako festa eta ospakizunetan.

Abilezia berezia zuen euskal doinuak eta bertsoak akordeoiarekin harmonizatu eta laguntzeko, horri esker aukera asko izaten zuen txistulari edo bertsolariekin aritzeko haiek lagunduz. Besteak beste, Uztapide handia, Roberto Garate txistulari ezaguna, Bergarako Gonzalez Bastida anaiak edo Luis Urteaga ordiziarrekin adiskidetasun handia izan zuen. Garai hartako akordeoi-jole asko eza-gutu eta kide izan zituen; haietako asko goraipatu egingo zituen bere tertuliaetan: Mª Luisa Irastorza, Amadeo Cuenca edota Enrike Zelaia altsasuarra.

Manuel, Uztapide bertsolariarekin.

“Camaguey” laukotearekin Portugal eta Marokora eginiko giran.

Baina Manuel Yaben ez zen erraz konformatzen zen horietakoa, eta musikarekin bizimodua atera nahirik Bartzelonara jo zuen. Bertan Rigat kafetegi ezagunean hasi zen jotzen. Catalunya plazan zegoen dantzaleku ezagun hori, eta garai hartako orkestra ospetsu bat zegoen bertan. Ez omen zen akordeoia hain ezaguna oraindik Bartzelonan, kontatzen zigun berarekin izaten genituen solasaldietan. Espainian oraindik gerraosteko garaiak ziren, eta Italiatik iristen ziren instrumentuak eta partiturak lortzea ez omen zen hain erraza. Halako batean gaueko saio haietako batean gizon bat inguratu eta berarekin eraman nahi zuela esan zion, gizon hura Vicenç Montoliu zen, gerora hain ospetsu egingo zen Tete Montoliu jazz piano-jolearen aita. Montoliu jauna Liceu antzokiko eta Bartzelonako bandako musikari profesionala zen; bere orkestran hasiko zen lanean, eta bere etxean bizitzen. Han ezagutu zuen Tete mutikoa 6 urterekin jada abilezia aparta zekarren piano-jolea.

Urte batzuk eman zituen, bai orkestra honetan, eta bai beste batzuetan ere (Murillo, Oro del Rhin, Casablanca etab.). Haietatik ezagunena eta denbora gehien pasa zuena “Camaguey” laukotea izan zen. Beraiekin zazpi urtez Portugal eta Afrikako iparraldean ibili zen bidai dezente eginez, eta toki askotan joaz (Aljer, Tripoli, Casablanca, Tanger etab.). Laukote famatu honek ahots ederrak zituen, eta akordeoia, pianoa, saxoa, gitarra eta perkusioak zituzten instrumentu laguntzaile moduan.

Hainbat disko grabatu zituzten, eta Londresera salto egiteko aukera ere izan omen zuten.

Baina bizimodu neketsu honetaz zertxobait aspertu, eta etxera bueltatzea erabaki zuen laukotea desagiteko zegoen unean. Ordurako bere emaztea zena ezagutua zuen, berarekin ibili baitzen harat honat (Marisol alaba zaharrena Tangerren jaio zen). Esan bezala, Hernanira etorri ziren bizitzera bertan bizi baitzen Sole Villaverde, Manuelen emaztearen ahizpa, zenbaitek gogoratuko duten moduan herriko plazan zegoen telefono bulegoan lana egiten zuena.

Behin baino gehiagotan musika utzi, eta fabrika batean lanean hasteko gogoa omen zuen Yabenek, ez baitzen erraza lau seme-alabako familia aurrera ateratzen, baina emazteak eta familiak berak animaturik horretan jarraitu zuen, hobeki egiten zekien horretan.

Ordurako “Akordeoiaren magoa” edo “El mago del acordeón” moduan ere ezagutzen zuten hainbat tokitan, eta diskoren bat ere grabatu zuen Columbia diskoetxearekin. Ez zen oso esperientzi atsegina izan berarentzat, ez baitzuen lortu bere gustura jo eta grabatzea; eta ez zuen berriro errepikatu esperientzia.

Pena handia da ez baitzaizkigu bere estilo eta abildadearen aztarnarik geratu grabaturik.

Ikasle nabarmenak ere izan zituen Hernanin garai hartan, horien artean Pedro Oruezabala, "Ortxas", gero Frantziara joango zena ikasketak egitera R. Gazave ospetsuarekin, eta munduko akordeoi txapelketan bigarrenengo saria lortuko zuena. Horrela eman zituen urte batzuk, akordeoia, pianoa eta organoa jo eta irakatsiz han hemenka: Tolosa, Villabona, Lasarte, Astigarraga, Donostiako Seminarioa, Aieteko Marianistas eskola etab. Iruñean ere sortu zuen akademia bat kontinuidade gutxi eduki zuena, eta Madrilen beste bat sortzeko asmoa ere agertu zuen.

1965. urteko gertakizun batek markatu zuen Manuelen bizitza, izan ere Donostiako Musika Kontserbatorioak akordeoi katedra sortzeko oposiziorako deialdia egin zuen. Europa osoan lehena izan zen Donostiakoa katedra

hau sortzen, akordeoia denbora gutxian hartu zuen popularitate eta garrantziaren seinale. Francisco Escudero musikagile ospetsua zen orduan zuzendari, eta bultzada nabarmena emango zion gure instrumentuari. Lehia handiko oposizioak izan omen ziren, eta artean gazte bat zen Mikel Bikondoa donostiarrak irabazi zituen. Oroitzapen gazia gelditu zitzaion Manueli, eta geroztik oso harreman urruna izan zuen Kontserbatorioarekin eta bertako katedratikoarekin. Behar zenean Manuel karakter handia erakusten zuen, eta gauzak eta argudioak beldurrik gabe erakusten zituen. Kontuan hartu behar da, garai hartarako 50 urte bazituela Manuelek eta ibilbide eta ikuspegi helduago batekin iritsi zela lehia hartara. Ordurako piano eta organo ikasketak ere bukatuak zituen Donostiako Kontserbatorioan bertan. Ez zuen sekula barkatuko.

Baina aurrera jarraitu zuen bere izaera eta pentsamen-
duekin sendo. Musika zaletasuna ez zuen galdu, eta Bach
edo Jazza zuen oso gogoko entzutea. Organo-jole mo-
duan, besteak beste, herriko Eliz Parrokiko koruarekin
ere aritu zen. Gogoan zituen garai hartan interpretatu-
riko Garbizuren "Gure Meza" edo F. Escuderoren "Ileta"
edo "Arantzazu". Eta gogoan ditugu herriko txistulariekin
batera hainbat elizkizun berezietan egindako saioak ere,
San Joan Martxa, San Inazio Martxa etab.

Handik denbora batera, eta Hernaniko Bandako zuzen-
dari Juan Jose Iruretagoiena "Orio" k eskatuta, Hernani-
ko Musika Eskolan hasi zen irakasten, orduko Udal Mu-
sika "Akademia" izenekoan. 1972tik 1984ra egin zuen
lan udaletxeko azken solairuko lokaletan Iruretagoiena
"Jauna" rekin batera. Hantxe ezagutu nuen nik umea
nintzelarik 1975. urtean. Garai hartan Iruretagoienak
ikasle euskaldunak hartzen zituen solfeoa irakasteko, eta
Yabenek, berriz, erdaldunak; beraz, ez nuen harreman
zuzena izan hasieratik berarekin. Umeok, Yabenek be-
rak irribarrez gogoratzen zuen moduan, beldur dezente
genion bere jenio bizia zela eta. Iruretagoiena noizbait
faltatzen bazen, kanpora egin behar zituen bidaiak zirela
eta, Yabenekin egin behar genituen egun hartakoak, eta
umeen erdiak ez ziren gelara sartzen ere, pasilloan ema-
ten zuten abisua beldurrez. Nik, aldiz, oso gustukoa nuen
entzutea nola laguntzen zizkigun berak solfeo lezioak
pianoarekin. Haiek izan ziren nire ustez nire lehenengo
sentsazio edo inpresio sakonak musika entzunez. Berak
ere gogoan ninduen ni begiak handi-handi eginda, be-
rak bere begirada sakon, zorrotz eta zuzenarekin: "Eta
hik zer duk, ez al duk kantuan hasi behar edo?" Gerora
musikari bihurtu nintzenean, beti izan nuen Manuel mi-
resle, nire estudiora eta nire emanaldietara etortzen zen
bakoitzean aholku eta animo dezente ematen zizkidan.
Eta errietan egin behar bazuen ere, kupidarik gabe. Be-
hin "Agur Jesusen ama" doinua grabatzea suertatu zi-
tzaidan, eta berari erakutsi nion. Nik orduan zortzikoaren
airea nabarmen ezkutatu nuen nire moldaketan. Hura ha-
serrea! Ordurako eskuan eramaten zuen bastoia gora eta
behera ikusten nuen bere begi-dardarekin batera...
Gerora ere ohartu nintzen Manuelek oso gogoko zituela

Bere etxean ETBrako eginiko elkarriketa batean.

umeak. Ikusi besterik ez zegoen seme-alaba eta ilobekin
nola aritzen zen. Hori bai, lanerako eta irakaskuntzarako
oso serioa izan zen, bere buruarekiko zen bezala, eta hor
ez zegoen bromarik, diziiplina zen berarentzat guztia-
ren oinarri.

Udaletxeko musika eskolan aritzeaz gain, Kardaberaz ka-
leko akademian ere irakatsi zuen hainbat urtetan, ikasle
nabarmen eta saritu dezente lortuz.

1984. urtean hartu zuen jubilazioa. Geroztik organo-jole
aritu zen Hernaniko eliz parrokian bai eta Astigarragako
Andra Mari elizan eta, azkenik, Agustindarren komentuko
elizan ere. Azkeneko horretan asko estimatzen zuten, eta
musika irakasten ere aritu zen bertako hainbat mojari.
Noizbehinka joaten nintzen hura laguntzera, partitu-
retako orriak pasatu eta hura entzunez gozatzen. Bere
jenio bizia eta pertsonalitatea nabarmen sumatzen ziren
jotzeko zuen moduan. Inprobisazioa zuen oso gogoko,
ordurako partiturak irakurtzeko gogo gutxiago zuen, eta
gustura aritzen zen bat-batean etortzen zitzaiona jotzen.
Erregistro indartsuak edo "tutti" ak dantzan ibiltzen ziren
bere hankekin batera. Organoa konpondu eta afinatzen

Bizitza lasaia eraman zuen behin erretiroa hartu zuelarik, etxean ere bazuen organo elektroniko bat, bere gustuko gauzak jotzeko. 2004. urteko abenduaren 2an emaztea, Pilis, hil egin zitzaion, eta bakarrik gelditu zen etxean, nahiz eta seme-alabak inguruan izan dituen beti aita zaintzen eta maitatzen. Egunero ikusten genuen Manuel, bueno, barkatu artikulua bukatzeaz dagoelarik, Manolo esan beharko dut, horrela ezagutzen baikenuen denok, Urbietan kalean paseatzen betidanik hainbeste zaintzen zuen elegantziarekin.

Hainbat omenaldi jaso zituen azken urteetan.

Emaztearekin eta familiarekin urrezko ezteiak ospatu zituztenean, eliz parrokoiko mezara Jose Manuel Azkue organo-jole handia etorri zen organoa jotzera.

2001eko azaroaren 11n Hernaniko Udalak omenaldia eskaini zion bere ibilbide luze eta oparoagatik.

2004. urtean Zarautzen antolatu zen I. Nazioarteko Akordeoi Kongresuan (HAUSPOZ Euskal Herriko Akordeoi Elkarte) adineko akordeoilari nagusienak bildu eta omendu genituen; Enrike Zelaia, Miguel Sagastume, Felix Aranzabal eta Manuel Yaben bera. Une historikoa bizitu genuen, ETBk jaso eta emankizun eder bat ere eman zuen.

Eta musikarekin zerikusi gutxiago duena, baina Hernanin ongi estimatzen ditugun "Karmen" eguneko ospakizunen barruan, 2008. urtean Kaxkoko alkate izendatu zuten. Kaxko elkarteak egun berezi horretarako aginte makila eman zion. Manoloren eskerron eta poz irribarrea betirako gelditu zitzaigun oroimenean.

Benta-berri jatetxean lagunekin: Alejandro Arregi, Juanito Zubizarreta, Miguel Sagastume, Nemesio Etxeberria eta Joxan Goikoetxearekin.

zuenak ere erdi broma erdi serio botatzen zuen: "Gaur Yaben aritu dek gustura, eman beharko zaio errepasso bat laster instrumentuari...".

Lagun artekoak ere ederrak izan ziren eskaini eta agertutako adierazpenak. Horietako bat Aranoko Benta-berri jatetxean egin geniona, Alejandro Arregi (Zarauzko txakolin egile ezaguna), Juanito Zubizarreta (Larraitzko jatetxea), Miguel Sagastume (Mago de Urki) eta Ameztaketako Nemesio Etxeberria bertan zirela. Han aritu ginen azkenekoz eskusoinuarekin kantuan eta solasean. Askok estimatzen zituen Manolok nik Frantziako Musette eta vals doinuak jotzen nituenean. Horrela aipatu zuen behin baino gehiagotan: "Nik gaztaroan baliabideak izan banitu Frantziara joango nintzen, Goikoetxeak egin zuen moduan...". Baina ametsak amets, bizimodu oso, zintzo eta oparoa egin eta emanda utzi gaituela pentsatzen dut. Azkeneko egunak Sandiusterriko zaharren egoitzan eman zituen, osasuna zela eta bertara hurbildu baitzuen familiak. Eta bertan, buruak, bizitzako une horietan egiten duen moduan, bere bizitzako hasierara eraman zuen. Berastegi eta Berastegiko euskera garbi eta ederra agertu zigun berriro, hainbat urtetan eta agian kanpoan eman zituen garaien eraginez gutxiago entzun zitzaiona. Musika jotzea bezain gustagarria zen Manolo euskeraz hitz egiten entzutea. Bada YouTube web orrialdean horren lekuko bat. EKI, DHBko Gizarte Zientzietako proiektu ekimenaren barruan elkarriketa bat egin zioten bere gazte denborako gogorapenak guregana ekarri.

2015eko maiatzaren 21ean zendu zen Manuel Yaben Agirre, mende oso baten testigu izan den musikari bikaina.

